

Fecr Yayınları: 516

HADİSLERDE HAK KAVRAMI

-Kütüb-i Sitte Özelinde-

Dr. Abdulvasıf ERASLAN

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.

(Sertifika no: 13178)

Editörler

Doç. Dr. Nurullah AGİTOĞLU

Doç. Dr. M. Sait UZUNDAĞ

Mizanpaj ve Kapak

FCR

Baskı ve Cilt

VADİ GRAFİK TASARIM VE REKLAMCILIK LTD. ŞTİ.

İvedik Org. San. 1420. Cad. No: 58/1

Yenimahalle/ANKARA • Tel: 0 312 395 85 71

(Sertifika No: 47479)

1. Baskı: Mart 2022

ISBN: 978-625-8005-64-6

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.

Hacı Bayram Mahallesi Boyacılar Sokak No: 14/1

Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60

Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

HADİSLERDE HAK KAVRAMI

-Kütüb-i Sitte Özelinde-

Dr. Abdulvasıf ERASLAN

Ankara 2022

Dr. Abdulvasıf ERASLAN

1988 Diyarbakır/Kulp doğumlu olan Eraslan, 2007 yılında Batman İmam Hatip Lisesi, 2011 yılında ise Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 2014 yılında *Hamza B. Abdullah el-Melibârî'nin Hadis Problemleri ile İlgili Görüşleri Üzerindeki Tartışmalar ve Değerlendirilmesi* konulu teziyle Erciyes Üniversitesinde Hadis alanında yüksek lisansını tamamladı. 2019 yılında *Kâdî Abdülcebâr'da Haber Nazariyesi* isimli teziyle aynı alanda doktora unvanına hak kazandı. 2010-2017 yılları arasında Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde değişik yerlerde farklı görevlerde bulundu. 2017-2020 yılları arasında Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde araştırma görevlisi ve doktor öğretim üyesi olarak çalıştı. *Mu'tezile'de Haber Teorisi (Kâdî Abdülcebâr Örneği)* isimli bir kitabı, *Teoloji ve Antropoloji Perspektifinden Din ve Kültür İlişkisi 1*, isimli kolektif bir çalışması, ayrıca çeşitli konularda yayımlanmış makale ve tebliğleri bulunmaktadır. Halen Batman Üniversitesi İslami İlimler Fakültesindeki çalışmalarına devam etmektedir.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ-----	7
GİRİŞ-----	11

BİRİNCİ BÖLÜM

İSLAMİ İLİMLERDE HAK KAVRAMI

1. Arap Şiirinde Hak Kavramı-----	17
2. Sözlüklerde Hak Kavramı-----	21
3. Kur'ân'da Hak Kavramı-----	29
4. İslam Hukukunda Hak Kavramı-----	34
5. Kelamda Hak Kavramı-----	37
6. Tasavvufta Hak Kavramı-----	40

İKİNCİ BÖLÜM

HADİSLERDE HAK KAVRAMI

1. Hadis Kaynaklarının Bâb Başlıklarında Hak Kavramı-----	45
2. Metafizik Alana Dair Rivayetlerde Hak Kavramı-----	49
2.1. Allah ve Sözü Anlamında-----	49
2.2. Vahiy ve Kur'ân Anlamında-----	58
2.3. İslam, Emir ve Yasaklar Anlamında-----	62
2.4. Tahrif Edilmemiş Vahiy Anlamında-----	69
2.5. Cennet ve Cehennem Varlığı Anlamında-----	74
2.6. Kabir Azabının Varlığı ve Mahiyeti Anlamında-----	76
2.7. Rüyanın Doğru Çıkması veya Gerçekleşmesi Anlamında--	79
2.8. Göz Değmesinin Tesirli Olması Anlamında-----	81
3. Söz'de Doğruluk İlkesi Olarak Hak Kavramı-----	84
3.1. Hz. Peygamber'in Sözü'nün Hak Olması-----	84
3.2. İnsan Sözü'nün Hak Olması-----	87
3.3. Geçmişe Dair Haberin Hak Olması-----	91
3.4. Fıkhi Bilgiyi İfade Etmenin Hak Olması-----	94
3.5. Gerçekliğin Hak Olması-----	96

4. Davranışta İsbetli Olanı Yapma Anlamında-----	100
5. Ef'âl-i Mükellefinin Hak Olması-----	105
6. Hukuk İlkesi Olarak Hadislerde Hak Kavramı-----	113
6.1. Davalaşma ve Verilen Hüküm Anlamında -----	113
6.2. Hukuki/Meşru Muamele Anlamında-----	117
6.3. Eşitlik Anlamında-----	122
6.4. Anlaşmaya Varılan Husus Anlamında -----	124
6.5. Mülkiyet Anlamında -----	125
6.6. Alacak veya Borç Anlamında-----	128
6.7. Pay/Hisse, Miktar ve Ölçü Anlamında-----	131
6.8. Vasiyette Bulunma Anlamında -----	134
6.9. Zekât ve Sadaka Anlamında-----	135
7. Ahlaki Davranış İlkesi Olarak Hadislerde Hak Kavramı -----	139
7.1. Allah'ın Kullarına Karşı Vadini Yerine Getirme Anlamında--	139
7.2. Hz. Peygamber'in İnsanlara Karşı Sorumluluğu Anlamında -	143
7.3. Kişinin Ötekilere Karşı Sorumluluğu Anlamına -----	145
7.3.1. Yöneticiye Karşı Sorumluluk Anlamında -----	147
7.3.2. İsteyene İnfak Etme Sorumluluğu Anlamında-----	148
7.3.3. Kişi ile Ebeveyni Arasındaki Sorumluluğu Anlamında -	150
7.3.4. Eşlerin Birbirine Karşı Sorumlulukları Anlamında-----	151
7.3.5. Kadınlara ve Yetimlere Karşı Sorumluluk -----	153
7.3.6. Kölenin Sorumlulukları Anlamında-----	154
8. Toplumsal ve Ahlaki Sorumluluk Anlamında -----	156
9. Örfî Sorumluluk Anlamında-----	158
10. Bir İşi En Güzel Şekilde Yapma Sorumluluğu Anlamında ----	164
SONUÇ -----	167
KAYNAKÇA -----	171

ÖN SÖZ

Aynı dili konuşan insanlar arasındaki iletişimi sağlayan temel öge kelimelerdir. Toplumda canlı bir organizma halinde varlığını devam ettiren dilde bulunan bu ögeler, zaman içerisinde çeşitli yönlerden değişikliğe uğrayabilmektedir. Kelimenin farklı anlamlar kazanması, anlam daralması ve hatta ölmesi bu değişimin başlıca şekilleri arasında yer almaktadır. Kavramlardan bazıları sadece bir anlama karşılık gelecek şekilde kullanılırken bazıları da daha zengin bir anlam dünyasına sahip olabilmektedir. Anlamsal yönde evrensel bir boyuta sahip olan bazı kelimeler ve kavramlar asırlar geçse de aynı canlılığını ve etkinliğini devam ettirmektedir. Bazı kavramlar, bunun da ötesine geçerek farklı dillerde aynı duyguya tercüman olacak şekilde farklı ilim dallarının temel kavramları arasında yer alabilmektedir. Söz konusu kavram, dünya ahiret saadetini teminat altına almayı hedefleyen evrensel mesajlara sahip bir dinin odağında bulunan bir kelime olması durumunda daha da anlam kazanmaktadır. İslam'ın dünya ve ahiret görüşünü ortaya koyan “hak” böyle bir kelime ve kavram olarak hem dilimizde hem de Arapça'da varlığını korumaktadır. Bu kavram, pek çok ilim dalında araştırma konusu yapılmıştır. İslami disiplinler içerisinde Hadis İlimiyle alakalı kullanımları merakımızı celp etmiş ve bizleri bu çalışmaya sevk etmiştir.

İki bölüm şeklinde ele aldığımız çalışmanın birinci bölümünde anlam çerçevesinin belirlenebilmesi için “hak” kavramının İslami ilimler alanına dahil olan farklı disiplinlerdeki anlamı üzerinde durulmuştur. Kavramın etimolojik tahlillerine dair tespitler için söz konusu kelime kökünün farklı türevlerinin sözlüklerdeki karşılıkları kısaca özetlenmiştir. Ayrıca kavramın cahiliye döneminde kullanıldığı anlamlarına dikkat çekmek üzere Arap şiirinden bazı örnekler aktarılmıştır. Bununla birlikte konu özelinde yapılmış çalışmalardan da yararlanılarak Hadis dışındaki İslami ilimlerde “hak” kavramının nasıl ele alındığına yer verilmiştir. Bu bölümde ele alınan konuların asıl amacı, “hak” kavramının sadece Hadis ilmiyle alakalı olmadığını ortaya koymak ve diğer alanlarda sahip olduğu anlam çerçevesine dair özet bilgiler sunmaktır.

Çalışmanın ikinci bölümü, hadislerde hak kavramının anlam biçimleriyle alakalıdır. Hak kavramının hadislerde kullanıldığı farklı anlamları ortaya çıkarabilmek için hadis külliyatı içerisinde Kütüb-i Sitte adıyla şöhret kazanmış olan eserlerde yer alan rivayetler incelenmiştir. Kavramın sahip olduğu anlam doğrultusunda rivayetler tasnif edilmiş ve çeşitli başlıklar altında değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Araştırma neticesinde elde edilen bulgulara da sonuç bölümünde yer verilmiştir.

Akademik çalışmalar her ne kadar tek bir kişinin kaleminden çıkmış olsa da aslında çoğunluğu kolektif emekler neticesinde olgunlaşmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmanın ortaya çıkma aşamaları olan konu tespitinden son okumalarına kadar emeği geçenlere teşekkür etme, ilim adabının bir gereği olsa gerek. Başta konu tavsiyeleri için Dr. Ham-

dullah ARVAS'a, istişare ve katkılarından ötürü Prof. Dr. Mehmet BİLEN'e, son okumaları adına Doç. Dr. Nurullah AGİTOĞLU, Doç. Dr. M. Sait UZUNDAĞ ve Dr. Mustafa YILDIZ'a teşekkür etmeyi borç bilirim. Ayrıca çalışma boyunca desteklerini esirgemeyen aileme teşekkür ederim.

Son olarak beşer ürünü olan her bir faaliyet kusur ve eksikliklerden ari olmayacağından bu çalışmanın da aynı illetle malul olmasının muhtemel olabildiğinin idrakindeyiz. Bundan ötürü okumaları neticesinde eksikliklerimizi tarafımıza iletcek olan okuyucularımıza şimdiden şükranlarımı arz ediyorum.

Abdulvasıf ERASLAN

Mart 2022